

Palmekommissionen (1994:12)

Per Kjellsson

SÄPO

16

Översiktligt om Säpos organisation vid tiden för mordet

1996-05-22

PROMEMORIA (PM 17)

1996-05-22

SÄPO

SÄPO

Översiktligt om Säpo:s organisation vid tiden för mordet

(Uppgifterna hämtade ur Säpo-kommitténs delbetänkande 'SOU 1988:16, och Stockholms tingsrätts, avd. 16, dom den 20 december 1990, DB 632)

Sedan år 1965 är polisen i sin helhet statlig. Huvuddelen av polisverksamheten bedrevs vid de lokala polismyndigheterna, vilka var 118 till antalet. Den centrala myndigheten på polisområdet var, och är fortfarande, Rikspolisstyrelsen (RPS), som leds av en styrelse och verkschef, rikspolischefen. Rikspolischef var vid tiden i fråga Holger Romander. Under rikspolischefen fanns en överdirektör, verkskansli och tre avdelningar. Säkerhetspolisen (Säpo) utgjorde en avdelning inom RPS, säkerhetsavdelningen. Varje avdelning förestods av en avdelningschef. Chef för säkerhetsavdelningen var till den 15 september 1987 Sven-Åke Hjälmarth. Sedan en omorganisation gjorts den 1 oktober 1985 fanns inom Säpo ett sekretariat, två byråer och en fältorganisation med regions- och länssektioner på olika orter. Under avdelningschefen ansvarade tre byråchefer, som förestod sekretariatet respektive de två byråerna. En av byråcheferna, P G Näss, vilken vid tiden för mordet var chef för sekretariatet, var tillika avdelningschefens ställföreträdare. Med hänsyn till de funktioner som sorterade under byråchefen för sekretariatet kunde P G Näss få ett övergripande inflytande över den operativa verksamheten. Den ena av byråerna kallades E-byrån eller den operativa byrån. Byråchef på den byrån var Christer Ekberg. Verksamheten där var inriktad på säkerhetsunderrättelsetjänst med olika funktioner för kontraspionage, terrorismbekämpning och åtgärder mot subversiv (omstörtande) verksamhet. Inom denna byrå återfanns bl.a. spaningssektioner och en sektion i vilken terroristroteln ingick. Den andra byrån

benämndes F-byrån eller den stödjande byrån. Byråchef vid den roteln var Sture Höglund. Vid F-byrån handlades ärenden om säkerhetsskydd, personalkontroll, upphandling, registerfrågor och internadministrativa frågor. Inom byrån återfanns bl.a. den tekniska roteln. Den närmare indelningen av byråerna i sektioner, rotlar och enheter var vid tiden för mordet hemlig.

Säpo fungerade som en riksomfattande polismyndighet. I de flesta avseenden stod Säpo på egna ben med egen personal- och ekonomiadministration, egen ADB-verksamhet m.m. Detta berodde på behovet av att hålla verksamheten hemlig.

Kommissionens metoder för att granska Säpo:s roll i mordutredningen

Kommissionen har haft olika infallsvinklar för att granska Säpo:s roll i mordutredningen. För att få ett grepp om hur Säpo varit organiserad har ett antal samtal genomförts med företrädare för organisationen, både nu och tidigare verksamma tjänstemän. Sådana samtal har också skett för att få inblick i hur information når Säpo, och hur den diarieförs, bearbetas och arkiveras m.m.

Utifrån granskningen av brottsutredningen har därefter begärts ut sak- och personakter angående sådana företeelser eller personer som väckt intresse vid granskningen. Det har rört sig om kontroll av bl.a. vad Säpo haft för material beträffande extremistgrupper, vissa personer som figurerar i brottsutredningen, utpekade polismän och deras eventuella samröre med icke demokratiska grupper m.m. Även akter angående företeelser eller personer som förekommit i den allmänna debatten, i artiklar, radio- och TV-program, litteratur m.m. har granskats utifrån påståenden om oegentligheter som därvid framförts. Vidare har kommissionen vid sin granskning hos andra myndigheter och vid samtal med företrädare för

dessa fått information, som borde finnas hos Säpo och som kunnat avstämmas mot arkiverat material hos Säpo.

Företrädare för kommissionen har fått tillfälle att med hjälp av personal vid Säpo själva ta fram diariet information från centraldatorn och avläsa centralregisterutdrag. Därvid har upplysts att det även finns ett hemligt diarium och även handlingar från ärenden därur har granskats.

Företrädare för kommissionen har också fått möjlighet att ta del av det kvalificerat hemliga förundersökningsmaterialet i det s.k. buggningsmålet.

Inte i något fall har kommissionen förvägrats se de handlingar som begärts fram. Därvid har förutsatts att inget material undantagits från akten.

Säpo:s roll i mordutredningen, särskilt om s.k. polisärenden

Säpo bedriver normalt inte förundersökning i andra fall än brott mot rikets säkerhet och högmålsbrott. Säpo:s primära uppgift såvitt gäller polisverksamhet är enligt 4 § förordning (1989:733, omtryckt 1995:122) med instruktion för Rikspolisstyrelsen, att leda sådan verksamhet i syfte att förebygga och avslöja brott mot rikets säkerhet, terrorismbekämpning, visst bevaknings- och säkerhetsarbete samt personskydd i viss omfattning. Väsentligen gällde samma ansvarsområde vid tiden för mordet.

Säpo:s roll i mordutredningen synes sålunda i ett påtagligt hänseende avvika från organisationens normala uppgifter på det sättet, att ansvaret för delar av mordutredningen kom att läggas hos Säpo. Enligt beslut som tidigt fattades i ledningsgruppen skulle Säpo svara för vissa undersökningar rörande palestinier, kurder och kroater samt utredningar av anmälningar som rörde polismän, med undantag för eventuella anmälningar mot

personal vid Säpo. Vidare skulle Säpo genom sina utländska kontakter försöka "suga in" vad som eventuellt kunde vara på gång (uppgifterna tagna ur förhör med P G Näss inför Juristkommissionen den 21 oktober 1986).

Såvitt angick PKK hade Säpo inom ramen för terrorismbekämpning långt innan mordet bedrivit spaning och det fanns betydande kunskaper om PKK och dess medlemmar. Sak samma gällde vissa andra (synes främst gälla vissa palestinier och kroater) terroristklassade grupper. När det gällde kurderna blev det emellertid bestämt att rikskrim skulle bära huvudansvaret för utredningarna, men Säpo skulle bistå genom att tillhandahålla rikskrim en del material. Det s.k. PKK-spåret har behandlats i annat sammanhang i rapporten och upptas inte alls i detta avsnitt.

Den andra klart avgränsade uppgiften, som inte tillnärmelsevis fick samma omfattning men som icke desto mindre har fått betydande uppmärksamhet, var således handläggningen av tips, som riktade sig mot polismän och deras eventuella delaktighet i mordet. Det är bakgrunden till att Säpo kom att handlägga sådana ärenden i mordutredningen, och hur dessa handlagts, som kommer att beskrivas i detta avsnitt.

Grundmaterialet för granskningen av nu aktuella frågor är självfallet det förundersökningsmaterial som redovisats i avsnittet "Polisspåret". Skriftligt material som därutöver granskats har varit handlingar i Säpo:s register, främst ett omfattande ärende (SK 8-82) rörande "undersökning av polisiära säkerhetsförhållanden", enligt s.k. bevakningstalong initierat av chefen för den operativa byrån den 26 maj 1982. Vidare har samtal förekommit med ett antal tjänstemän som är eller varit verksamma inom Säpo, bland dem länspolismästaren Per Göran Näss, ansvarig inom Säpo för handläggningen av s.k. polisärenden, och kriminalinspektören Jan Sundström, som hade det direkta ansvaret för de utredningsåtgärder som

vidtogs i anledning av tips mot polismän.

Annat material som kommissionen haft tillgång till är dels den s.k. Norrmalmsutredningen och dels den rapport med anledning av påståenden om högerextremism m.m. inom Stockholmspolisen, som den 21 december 1987 upprättats inom Stockholms polisdistrikt. Den senare rapporten har ganska utförligt refererats i annat sammanhang (se avsnittet om "Polisspåret"). Norrmalmsutredningen, som avlämnade sin rapport den 24 september 1984, har sitt upphov i ett beslut den 13 december 1983 av dåvarande polismästaren vid Stockholms polisdistrikt, att tillsätta en arbetsgrupp för att undersöka arbetsförhållandena i Norrmalms vaktdistrikt.

Skälet till att Säpo tilldelades uppgiften att handlägga ärenden rörande tips om polismän har inte helt kunnat klarläggas med ledning av protokoll fört vid ledningsgruppens möten och bandupptagningar i samband därmed. Enligt vad P G Näss uppgivit inför kommissionen förklarade Hans Holmér vid ett ledningssammanträde, troligen redan torsdagen den 6 mars 1986, att Säpo skulle handlägga angivna ärenden. Det var aldrig någon diskussion om saken utan P G Näss uppfattade det som ett dekret. Uppgiften om att Hans Holmér den 6 mars 1986 tilldelade P G Näss ansvaret för s.k. polisärenden bekräftas av det protokoll, som löpande fördes vid ledningsgruppens möten. Mötena upptogs som ovan nämnts på band, men bandet från den 6 mars 1986 har tyvärr ej kunnat återfinnas.

Juristkommissionen hörde Hans Holmér den 8 december 1987 angående handläggningen av s.k. polisärenden. Hans Holmér uppgav då att han ansåg det vara en bra ordning eftersom klagomålssektionen, som normalt svarade för sådana uppgifter, inte var representerad i ledningsgruppen och att Säpo var fristående från Stockholmspolisen. P G Näss fick uppdraget att leda utredningen i denna del och denne rapporterade utredningsresultaten till Hans Holmér med

förslag till beslut. Hans Holmér tog själv slutlig ställning till ärendena. Någon kontakt med åklagarna, annat än i ett par frågor om tvångsmedel, förekom inte beträffande polisärendena. Hans Holmér ansåg inte att det fanns skäl att gå till åklagare då det inte var fråga om misstankar mot någon. Enligt Hans Holmér begärde Claes Zeime någon gång under sommaren 1986 en orientering om polisärendena, vilken ombesörjdes av P G Näss.

F.d. chefsåklagaren K G Svensson har vid samtal inför kommissionen uppgivit att han underhand fick klart för sig att vissa uppslag med inriktning mot polismän hade överlämnats till Säpo med P G Näss som ansvarig. Han diskuterade med P G Näss något enstaka ärenden som rörde en polisman, men i övrigt förekom inga kontakter i sådana ärenden. K G Svensson har ingen förklaring till varför uppslag som rörde polismän lades på Säpo.

P G Näss ställde sig enligt vad han uppgivit inför kommissionen tveksam till uppdraget att utreda tips angående polismän bl.a. på den grunden att relationen mellan Säpo och den övriga delen av polisen inte var den bästa. Det fanns enligt P G Näss en rivalitet som grundade sig på säkerhetspolisens särskilda uppgifter och, som det bedöms av andra, särskilda privilegier i förhållande till andra inom polisväsendet. Ville man nå bra resultat i förhör med polismän borde man enligt P G Näss inte ha lagt utredningarna hos Säpo.

Att han inte protesterade utan att det ändå blev så berodde enligt vad P G Näss uppgivit på att Hans Holmér redan den 3 mars 1986 vid ett möte med statsminister Ingvar Carlsson framfört synpunkter på att samarbetet med Säpo gick alldeles för trögt. Med anledning härav hade dåvarande rikspolischefen Holger Romander gått ut med generella direktiv om att Säpo skulle ställa upp och bistå i mordutredningen. Hans Holmér var dock inte nöjd utan den 5 mars 1986 blev Holger Romander, enligt uppgifter som denne enligt P G Näss lämnat i den s.k.

buggningsrättegången, nedkallad till ett sammanträde i Rosenbad, vid vilket Hans Holmér ånyo klagade över att Säpo inte fullgjorde hans instruktioner på sätt han önskade. Holger Romander blev då enligt P G Näss varse att det fanns ett utkast till regeringsbeslut av innebörd, att Säpo skulle ställas under Hans Holmérs ledning i mordutredningen. Mot nu angiven bakgrund fann P G Näss utrymmet begränsat för egna synpunkter.

Hans Holmérs uppfattning i samma frågor skiljer sig från den beskrivning P G Näss lämnat. Enligt förhör inför Juristkommissionen den 2 september 1986 med Hans Holmér (sid 64. ff) uppgav denne att det saknades bra former för överläggningar med Säpo under de första dagarna. Efter ett möte med Holger Romander och Sven-Åke Hjälmarth - troligen kring den 5-6 mars 1986 - blev de överens om det fortsatta samarbetet. Bortsett från de inledande dagarna fanns det inga svårigheter i samarbetet med Säpo; tvärtom, Hans Holmér hade ingen som helst kritik att framföra.

P G Näss valde ut Jan Sundström för uppdraget att vara förhørsledare på grund av dennes särskilda kompetens.

I samband med att Hans Holmér hade fattat beslutet om att Säpo skulle handlägga tips om polismän fick P G Näss ett antal ärenden. Redan samma dag, torsdagen den 6 mars 1986, granskade han och Jan Sundström handlingarna och de fick tillsammans med annan information intrycket att en utpekad polisman kunde bedömas som farlig och i och för sig kapabel att utföra ett mord. De tog sig an ärendet samma dag (se i övrigt angående vidtagna åtgärder i detta ärende, ovan under avsnittet "Polisspåret").

Vid de samtal som förekommit med kommissionen har också den närmare omfattningen av Säpo:s uppdrag att granska tips om polismän i mordutredningen diskuterats. Därvid har ganska klart framgått att P G Näss och Jan Sundström uppfattat uppdraget som något som i mångt och mycket

liknar en förhørsgrupps uppgifter. Utifrån de påståenden som funnits i ingångshandlingen, själva tipset, har de utrett om uppgifterna kunnat beläggas eller vederläggas. Om det funnits påståenden om att någon utpekad synt på en plats har undersökningsåtgärderna inriktats mot att kontrollera uppgiften genom förhör eller andra åtgärder, såsom exempelvis kontroll mot tjänstgöringslistor. Påståenden om vapen har givetvis kontrollerats mot register. Och påståenden om extremistiska åsikter har ofta diskret kontrollerats mot uppgifter vid arbetsplatsen i fråga. Enligt vad såväl P G Näss som Jan Sundström uppgivit har kontroller sällan gjorts mot vad som kan ha funnits hos Säpo angående politisk extremism hos vissa polismän. Vidare iaktogs försiktighet när det gällde frågor beträffande den hördes politiska hemvist. Bakgrunden till försiktigheten var ett JO-uttalande (1979/80 sid 62), i vilket JO konstaterade vissa begränsningar i möjligheterna att ställa sådana frågor. De har båda anfört att de utöver uppgifterna i tipsen i fråga huvudsakligen inte haft annan information om mordutredningen. Enligt P G Näss var de avskurna från annan information och Jan Sundström har uttryckt sig på det viset, att han var exkluderad från annan information; den han fick erhöi han i princip från tidningar, radio och TV. Jan Sundström såg som sin uppgift att slaviskt utreda de spaningstips som hade överlämnats till Säpo. Det hade enligt P G Näss förhållit sig på ett helt annat sätt om Säpo haft i uppdrag att redovisa t.ex. möjligheten av att det inom svensk polis fanns en sammanslutning som kan ha konspirerat för att mörda landets statsminister, eller ett uppdrag att redovisa vad som var känt om extremism inom polisen i Stockholm eller någon liknande uppgift med analytiskt inslag.

Uppgifterna om vilken information Säpo hade om mordutredningen är nära förknippad med Säpo:s medverkan i Hans Holmérs ledningsgrupp. I dessa hänseenden har P G Näss uppgivit bl.a. följande. Han deltog inledningsvis i några möten, men han lät sig ganska snart representeras

av andra tjänstemän inom Säpo. Från mitten av april 1986 utsågs en annan som fast observatör för Säpo vid ledningsgruppens sammanträden. Enligt protokoll från möten i ledningsgruppen deltog P G Näss vid möten totalt 17 dagar i mars 1986 (den 6-16, 18, 22-23, 25-26 och 31 mars). Ledningsgruppen höll möte två gånger dagligen, men P G Näss deltog sällan i fler än ett möte per dag. Den 2 april 1986 godkände dåvarande chefen för säkerhetsavdelningen Sven-Åke Hjälmsroth ett av Hans Holmér framfört förslag, att kommissarien Christer Grankvist skulle besätta Säpo:s plats i ledningsrummet. Åtgärden finns antecknad i protokollet från ledningsgruppens möte, men den finns inte med på det band som upptogs vid mötet.

På åklagarsidan, där chefsåklagaren K G Svensson var förundersökningsledare, fanns såvitt P G Näss förstod ingen som ägnade sig åt de ärenden om tips mot polismän som Säpo utredde. Förhållandena ändrades i maj 1986, när K G Svensson ersattes med en kvartett av åklagare. I augusti 1986 diskuterades P G Näss de s.k. polisärendena med överåklagaren Claes Zeime, som då hade övertagit ansvaret för förundersökningen, och de gick tillsammans igenom alla ärenden, vilka åtgärder som vidtagits och vad som avsågs vidtas i den vidare hanteringen. Som P G Näss uppfattade det hade åklagaren därigenom markerat att förundersökningsledningen beträffande polisärendena övertagits från polisen. Några uppslag eller direktiv, med annan inriktning, gavs inte för den fortsatta utredningen beträffande tips om polismän.

När ett uppslag hade bearbetats i den utsträckning P G Näss ansåg erforderligt redovisade han ärendet för Hans Holmér, som då bedömde om utredningen skulle kompletteras. Om Hans Holmér ansåg att ytterligare åtgärder inte skulle vidtas lades ärendet ad acta, dvs. det lades till handlingarna i avvaktan på att eventuella nytillkomna uppgifter medförde en komplettering eller att förundersökningen avslutades.

Några sammanställningar eller sammanfattande promemorior, eller sociogram har enligt Jan Sundström inte upprättats. Det förekom enligt vad Jan Sundström uppgivit för kommissionen uppslag med olika teorier om att polismän hade konspirerat och utfört mordet på Olof Palme. Exempel på en sådan teori är uppgifterna om Leif T (se i övrigt angående detta ärende, ovan under avsnittet "Polisspåret") och påståenden om en radiocentralen i dennes bostad. Från Säpo:s sida gjordes dock efter vederbörlig utredning av uppslagen den bedömningen, att ingenting framkom som gav stöd åt sådana teorier.

Den 13 april 1988 lämnade Jan Sundström över alla ärenden till "rikskriminalen" (Hans Ölvebro). Han uppskattar antalet ärenden till 40-60, litet beroende på hur man räknar uppslagen, eftersom flera ärenden ibland omfattade samma polismän.

Enligt vad Hans Ölvebro uppgivit (till PK 17/5) överlämnades polisärendena, vilka var 48 till antalet, strax efter tillträdet som spaningsledare. Sådana ärenden sorterade sedan under biträdande spaningschef kommissarie Ingemar Krusell och handlades på enheten för inre spaning. Enhetschef var kommissarie Åke Röst. Enligt Hans Ölvebro koncentrerades vid den tiden utredningsresurserna till mordplatsen, biografen Grand och Gamla stan. Efterhand gick man igenom polisärenden, i första hand för att se att alla handlingar var korrekt registrerade, att handlingar inte saknades, och att de olika exemplaren (original- och arbetsexemplaren samt spaningschefens exemplar) av samma spaningsuppslag var identiska. Därefter bedömdes huruvida kompletterande utredningsåtgärder behövde vidtagas. Den 1 juli 1990 omorganiserades Palme-gruppen och en specialenhet bildades med t.f. kommissarien Sören Moberg som chef. På denna enhet handlades polisärenden fram till den 1 juli 1995, då ytterligare en omorganisation vidtogs. Polisärenden har därefter handlagts som övriga uppslag på den förhörsenhet som fortfarande finns.

Bland de "gamla polisärenden", som hade övertagits från Säpo, i vilka kompletteringar gjordes kan i detta sammanhang nämnas eftersom denne tilldragit sig särskild uppmärksamhet i den allmänna debatten. Dels gjordes i samband med brottsutredningen - och därtill hörande husrannsakan och beslag - beträffande misstankar mot om varusmuggling, vissa kompletteringar rörande vapen, ammunition och ett vykort med oklart innehåll, dels inhämtades efter diskussioner inom Palme-gruppen i början av 1992 ett läkarintyg beträffande dels ock hölls i månadsskiftet maj/juni 1993, på begäran av chefsåklagaren Anders Helin, förhör med ett antal personer som hade träffat i tiden kring mordet. Både läkarintyget och de kompletterande förhören har enligt Hans Ölvebro framdrivits av uppmärksamheten kring person och det massmediala trycket. Innehållet i uppslaget skulle eljest inte ha föranlett några sådan åtgärder.

Textförfattarens kommentar

Några frågor reser sig redan inledningsvis med anledning av den redovisning som här lämnats. Var det lämpligt att lägga ansvaret för de s.k. polisärendena hos Säpo? Och vad innebär åtgärden egentligen i fråga om ansvarsfördelningen?

Frågan som P G Näss pekat på, om den ömsesidiga synen mellan polismän inom den öppna sidan och den slutna (Säpo) har kanske marginell betydelse. Om avsikten varit att lägga utredningen på en rikstäckande polisiär organisation, frånskild de lokala polisorganisationerna, har alternativen inte varit så många. En mera intressant fråga rör vilken omfattning utredningsuppdraget haft och hur ansvarsfördelningen varit mellan spaningsledningen, med Hans Holmér i spetsen, och Säpo med P G Näss, som huvudansvarig för utredningsåtgärder vidtagna i enskilda ärenden, som rörde polismän.

Det är uppenbarligen så, att P G Näss uppfattat uppdraget att utreda tips om polismän som ganska begränsat. Uppgiften har liknats med en förhörsgrupp, som får ett bestämt uppdrag att exempelvis höra en person i en viss fråga eller kontrollera något visst påstående eller förhållande. I rent formellt hänseende finns visst fog för en sådan uppfattning. Utredningar beträffande polismän måste - och så har också skett - liksom andra uppslag redovisas för och bedömas av Hans Holmér, som ju fungerade som spaningschef och var den som hade det övergripande ansvaret och en av få med överblick över hela mordutredningen. Det framstår närmast som en självklarhet att den som inte har sådan överblick inte har möjlighet att ad acta-lägga (tills vidare avföra) tipset utan att ha övrig information som rör mordet. P G Näss har också förklarat inför kommissionen, att innebörden av hans avskrivningsbeslut skall uppfattas som en avskrivning från Säpo:s vidare handläggning av ärendet.

Å andra sidan lades polisärendena hos Säpo just av den anledningen att den interna polisiära sektionen - som normalt ansvarade för sådana uppgifter - inte var representerad i ledningsgruppen, vilket ju Säpo var, inledningsvis genom bl.a. P G Näss. Hans Holmérs tanke synes ha varit att Säpo på så sätt löpande skulle få all information av betydelse, om vad som framkommit i mordutredningen. På så vis skulle nödvändiga utredningsåtgärder kunna vidtas med beaktande även av information om vad som i övrigt förekom i mordutredningen. I vart fall har det funnits möjligheter att ta upp olika frågor och aspekter på utredningsuppdraget i samband med de regelbundet förekommande ledningsmötena. Även om huvudansvaret sålunda alltjämt låg kvar hos Hans Holmér för den slutliga bedömningen av vilka utredningsinsatser som bort vidtagas är det svårt att förlika sig med tanken att uppdraget till Säpo var så osjälvständigt, att P G Näss skulle vara förhindrad att framföra förslag om lämpliga

kompletterande utredningsåtgärder eller formerna för sådana åtgärder. Huruvida så skett i den löpande dialog som förekom mellan Hans Holmér och P G Näss i samband med redovisningen av ärendena ger utredningen ingen klar bild av. Å andra sidan ger även uppgifter som Hans Holmér lämnat kommissionen (14/5-96), stöd för P G Näss uppfattning att utredningsuppdraget beträffande polisärenden varit ganska inskränkt. Oavsett om ingångsinformationen bestod i uppgifter om extremism, vapeninnehav eller annat, utgick utredningen enligt Hans Holmér alltid från ett försök att kartlägga eventuellt alibi. Och enligt Hans Holmér nådde inget polisärende sådan nivå, att någon grad av misstanke i juridisk mening kunde riktas mot polismän. Några skiljaktiga meningar i detta hänseende uppkom aldrig mellan Hans Holmér, P G Näss och åklagare.

Det informationsproblem som påpekats av P G Näss, och kanske i än högre utsträckning av Jan Sundström, synes i första hand böra sökas i Säpo:s sätt att förmedla informationen vidare från ledningsgruppen till berörda inom den egna organisationen. Den omständigheten att Jan Sundström - med det direkta utredningsansvaret i varje enskilt ärende - sagt sig ha fått sin information främst genom massmedier ger en oroväckande syn på bristerna i informationsflödet.

En aspekt som knyter an till frågan om omfattningen av Säpo:s uppdrag och som väckt viss förvåning är uppgifterna, om att man inom Säpo inte i större utsträckning kontrollerat vad som kan ha funnits registrerat eller antecknat beträffande påståenden om extremism bland utpekade polismän. Flera av ingångstipsen upptar som dominerande inslag just påståenden om extremism hos vissa polismän, ibland i förening med påståenden om uttalat vapenintresse, eller groteska och hatiska uttalanden om inte minst Olof Palme. Jan Sundström har uppenbarligen inte alls gjort någon koppling till möjligheten av att kontrollera sådana

påståenden mot information som kan ha funnits inom Säpo. P G Näss har varit mera vag i sina svar inför kommissionen och inte utan att gå igenom handlingarna kunnat dra sig till minnes några sådana kontroller. För en utomstående betraktare förefaller det närmast självklart med en kontroll mot vad Säpo eventuellt haft för information, särskilt om tipset haft sin tyngdpunkt mot extremism. En sådan kontroll skulle också givit ett bättre underlag för en kartläggning av möjliga grupperingar av polismän, som delat påstådda antidemokratiska värderingar. Därigenom skulle också bärkraften i framförda påståenden om sådan gruppers delaktighet i mordet kunnat bedömas mera fullödigt. Invändningen att Säpo inte haft något sådant uppdrag eller att man varit avskuren från information beträffande mordutredningen i övrigt är inte helt övertygande. Som framhållits ovan har Säpo varit representerat i ledningsgruppen och en kontroll och kartläggning av utpekade polismän får sägas ligga i linje med en utredning, som har sin grund i påståenden om extremism.

Kommissionens sekretariat har tagit del av den information som Säpo haft beträffande ett antal polismän i ett ärende om undersökning av polisiära säkerhetsförhållanden som initierats långt innan mordet. I väsentliga hänseenden är det samma information som delgavs den arbetsgrupp, som Stockholms polisstyrelse den 30 mars 1987 tillsatte för att utreda bl.a. högerextremism inom Stockholmspolisen, och som finns redovisad ovan under "Polisspåret, Ytterligare om undersökningar av påstådd inblandning av Stockholmspolisen i mordet på Olof Palme".

Därutöver förekommer hos Säpo i samma ärende uppgifter om ett antal polismän, mot vilka inkommit uppgifter av skilda slag som inte kan hänföras till mordutredningen, såsom exempelvis misstänkta kontakter med narkotikabrottslingar, med utländska representanter i flyktingärenden m.m.

telefoner, en snabbtelefonanläggning, porttelefoner anslutna till ytterdörr, vissa elektriska apparater, som demonterades, och vissa ledningar, som kontrollerades, centralanläggningen för TV, elcentralen, en central för en enklare inbrottslarmanläggning. Svepsökning med radio utfördes både inne i och utanför lägenheten. Inget framkom som kunde tyda på obehörig avlyssning. Den 4 mars 1986 undersöktes även Olof Palmes tjänsterum och den 7 mars 1986 undersöktes Lisbeth Palmes tjänsterum i Södra nämndhuset. Inte heller dessa undersökningar resulterade i något anmärkningsvärt. När det gällde Lisbeth Palmes arbetsplats konstaterades dock att tillträdesskyddet till lokalerna var i det närmaste obefintligt. Ingen inpasseringskontroll förekom och under icke kontorstid, då porten var låst, fanns det möjlighet att via garaget bereda sig tillträde till lokalerna. Dörrarna till kontorsrummen var alltid olåsta.

Kontroll av hos Säpo:s arkiverat material har visat att all skriftlig dokumentation beträffande gjorda tekniska undersökningar överlämnats till Palme-utredningen och att den finns intagen i förundersökningen beträffande mordet på Olof Palme.

För att kunna bilda sig en uppfattning om undersökningens närmare omfattning har företrädare för kommissionen hört några av dem som hos Säpo utförde den tekniska undersökningen.

var den tjänsteman som utförde kontrollen av telelinjerna från familjen Palmes bostad till Televerkets lokaler på Jakobsbergsgatan. Han beordrades den 2 mars 1986, troligen av någon vid Säpo:s ledningscentral, att kontrollera kopplingspunkterna från Palmes bostad. Han sammanträffade med en person, vars namn han glömt, från Televerket. Televerkets medverkan var en förutsättning för att dels få veta kopplingspunkterna och dels för att få tillträde till kopplingsskåpen.

Uppgiften var att kontrollera huruvida det fanns tecken på att Palmes telefon varit avlyssnad. Han kontrollerade kopplingspunkter på tre ställen. Däremot var han inte inne i Palmes bostad. Annan personal hade avdelats för den uppgiften.

Vad han minns fanns den första kopplingspunkten, en kopplingsplint, inte i den fastighet i vilken Olof Palme bodde utan i en närbelägen fastighet. (Uppgiften stämmer inte med en karta över kopplingspunkter som Bo Husén, numera Telia AB, uppvisat för företrädare för kommissionen. Enligt kartan har en kopplingsplint av minsta modellen funnits i

kontrollerade kopplingarna och kunde konstatera att damm låg likadant på alla ledningar och att inga extra trådar fanns monterade. Vid nästa kopplingspunkt, som låg på _____, gjordes en likadan kontroll med samma resultat. Slutligen kontrollerade han kopplingspunkten på _____ inne i Televerkets lokaler, dit endast anställda har tillträde. Inte heller där kunde han iakttaga något anmärkningsvärt.

Svårigheterna med att olovligen avlyssna någon är enligt _____ först och främst att hitta rätt ledning och sedan att dölja avlyssningen. Så länge avlyssningsutrustning finns på plats är den iakttagbar, och monteringen sätter ofta spår i dammet, även om det naturligtvis inte kan uteslutas att någon lyckats utan att sätta sådana spår.

Vidare har företrädare för kommissionen hört _____ och _____ vilka var två av flera personer hos Säpo som gjorde säkerhetsskyddsundersökningen i Olof Palmes bostad. Den närmare undersökningen redogjorde _____ för i _____ en promemoria. Innehållet i promemorian har redovisats ovan. På fråga till Lisbeth Palme svarade hon enligt _____, att hon inte hade några misstankar om att

obehöriga hade varit inne i lägenheten. granskade visuellt andra närliggande fastigheter från Olof Palmes lägenhet och han synade också taket på fastigheten. Vid undersökningen fann man inga tecken som antydde avlyssning, vare sig genom telefonen eller på annat sätt.

Den undersökning som utfördes var dock begränsad. En fullständig undersökning av lägenheten förutsatte enligt i princip att Lisbeth Palme flyttade från lägenheten och att den tömdes. En sådan undersökning skulle ta ett par månader och utesluter ändå inte möjligheterna till olovlig avlyssning från fast monterad utrustning.

Från Telia (Bo Husén och Kaj Högländer, båda säkerhetsansvariga vid Telia) har upplysts att man från Televerkets sida, oberoende av och tydligen okunnig om Säpo:s undersökning, gjorde en kontroll den 5 mars 1986, huruvida Olof Palmes telefon var avlyssnad. Det var chefen för den enhet som ansvarade för nätet inom aktuellt område (Tore Klevne), som föranstaltade om en undersökning av ledningarna från Olof Palmes bostad. Undersökningen gjordes av teletekniker Rudi Sandkvist, som kontrollerade kopplingspunkterna vid och . Denne kunde inte heller finna några spår efter avlyssning.

Andra mera sofistikerade metoder att olovligen avlyssna annans telefontrafik har presenterats för kommissionen av Ulf Lingärde. Han har, enligt vad som redogjorts för vid kommissionens hörning den 14 juni 1995, angivit det som självklart att Olof Palme varit avlyssnad via telefonen med stöd av de faciliteter som finns inbyggda i alla moderna telesystem. Inkopplingen har enligt Ulf Lingärde skett på samma ställe som den legala telefonkontrollen äger rum och det krävs endast en teleoperatör med kvalificerad behörighet vid en kvalificerad programterminal inom Televerket. Sedan finns det enligt

Ulf Lingärde inga hinder att koppla upp ett s.k. trepartssamtal mot vilken lokal som helst. Om abonnemanget i fråga inte är uppkopplat mot en AXE-station krävs dessutom en s.k. galvanisk inkoppling med trådar, men i moderna system behöver man inte dra några trådar alls; man behöver bara ge rätt kommandon.

Kommissionen har underställt företrädare för Telia Ulf Lingärdes nu beskrivna uppgifter och annan information. Mycket av den sakinformation som Ulf Lingärde lämnat är enligt företrädare för Telia felaktig. Sålunda utföres

avlyssning genom uppkoppling av trepartssamtal till valfri lokal på sätt Ulf Lingärde påstått fungerar inte med nuvarande system.

Utöver den kontroll som skett i samband med mordet framgår dessutom av Säpo:s arkiv, att en teknisk säkerhetsskyddsundersökning vidtogs kring årsskiftet 1983/84 av Olof Palmes tjänsterum och vissa andra rum i Statsrådsberedningen. Inget framkom som då antydde att lokalerna var föremål för obehörig avlyssning eller liknande. Det påpekades dock att telefoner och snabbtelefoner med hänsyn till avlyssningsrisken inte borde finnas i rum där hemlig information behandlades (D SAK 701391-0547).

Textförfattarens reflexioner

Tidpunkten för kontrollen?

Tekniskt sett har det varit enkelt att koppla in sig på telefonledningarna till Olof Palmes bostad. Det torde med

hänsyn till det ringa antal lägenheter som finns i fastigheten inte ha vållat några problem att hitta rätt trådpar i kopplingsplinten

. Såvitt framkommit var dessutom kopplingsskåpet vid försedd med uppgift om de fåtal ankommande telefonledningarna från statsministerns adress. Problemen är närmast praktiska och torde hänföra sig till risken för att inkopplingsanordningar regelmässigt är svåra att dölja. Bortsett från de eventuella möjligheter som Ulf Lingärde skissat, som i vissa fall inte förutsätter någon galvanisk inkoppling och som inte lämnar spår efter sig, måste en undersökning av kopplingspunkter, för att kontrollera huruvida någon varit avlyssnad, ske omedelbart. Risken är annars att den som olovligt anordnat en inkoppling hinner avlägsna alla spår.

Den av Säpo utförda kontrollen skedde först den 2 mars 1986. Det har således funnits gott om tid för att undanröja en eventuell anordning för avlyssning av Olof Palmes telefon.

Kontrollens omfattning?

När det gäller kontrollens omfattning är det (enligt min mening) svårt att hävda att den inte varit tillräckligt grundlig med de förutsättningar som gällt för uppdraget. Vad som möjligen kan efterlysas är en mera ingående och detaljerad undersökning av hur telesystemet är uppbyggt och vilka möjligheter som den nya teletekniken ger i fråga om avlyssning. En sådan mera inträngande undersökning skulle ge ett bättre underlag för bedömningen av möjligheterna till att olovligen avlyssna telefontrafik. Den nuvarande spaningsledningen har uppenbarligen haft som utgångspunkt att mordet på Olof Palme inte föregåtts av någon avlyssning, och den har därvid bl.a. hänvisat till den tekniska undersökning som gjorts av Säpo och vad som förekommit innan mordet. Bedömningen synes därvid inte ha grundat sig på de

faktiska möjligheterna av avlyssning, utan mera på omständigheterna kring mordet. Även om en sådan bedömning kan ha fog för sig torde man ha säkrare underlag för ståndpunkten med en mera ingående kunskap om möjligheterna. Och dessutom skulle spaningsledningen därigenom haft kunskap att förebygga osaklig information om möjligheter till olovlig avlyssning.

Dokumentationen?

Dokumentationen av den tekniska undersökningen är i vissa avseenden bristfällig såtillvida, att det för en utomstående inte är möjligt att granska vilken kontroll som gjorts. Vad som därvid åsyftas är främst den redovisning som skett av kontrollen beträffande telefonledningarna från Olof Palmes bostad till telestationen på . Ingen dokumentation föreligger beträffande vilka åtgärder som vidtagits vid kontrollen, och först genom att höra vederbörande tekniker och granska ritningar över telefonnätet har viss klarhet kunnat vinnas. Mot detta påpekande kan visserligen hävdas att nu aktuella undersökningar alltid görs på samma sätt och att anteckning skulle ha skett om något onormalt hade uppmärksammats. Det må så vara, men det går inte att i efterhand säkerställa att exempelvis rätta kopplingspunkter kontrollerats. I nu aktuellt fall förekommer också olika uppgifter om var den första kopplingsplinten fanns, i

eller i en närbelägen fastighet. En sådan oklarhet skulle med all sannolikhet inte finnas om dokumentationen gjorts på ett grundläggande sätt.

Underrättelser från den militära säkerhetsavdelningen

Företrädare för kommissionen (PK+SM) har haft samtal med vid försvarsstaben

Därvid framkom bl.a. att man strax efter mordet gick ut med en förfrågan till samtliga regementen, huruvida iakttagelser gjorts som kunde ha samband med mordet på

Olof Palme. Ett mindre antal tips inkom.

En genomgång av arkiverat material hos Försvarsstaben (numera Högkvarteret) hänförligt till tiden kring mordet har givit viss information om vad som kommit försvaret tillhanda.

Ett av dem rörde en vakthavande befäl vid F 13 med förvirrade samtal om bl.a. mordet på Olof Palme. En promemoria upprättades den 12 maj 1986 och överlämnades enligt sändlista på promemorian till "RPS Säk NORRKÖPING" som stört

Vid kontroll hos sektionen i Norrköping har den inkommande skrivelsen från ÖB diarieförts och registrerats. Någon annan åtgärd har ej skrivelsen föranlett än att chefen för sektionen Kenneth Nyqvist tagit muntlig kontakt med säkerhetschefen vid och fått upplysningen om att denne avsåg att tillställa polismästaren i Norrköping en begäran om att åtgärder vidtas mot fridstöraren. Informationen om de förvirrade samtalen, "bl.a. vid mordet på statsminister Palme" har inte förts vidare till Säpo i Stockholm eller till Palmeutredningen.

I akten från Norrköping finns också en anmälan upprättad den 24 mars 1986, med anledning av ett samtal som Kenneth Nyqvist haft med säkerhetschefen vid , som berättade att en man som påstod sig heta (= ovan nämnde) och berättat bl.a. att han kände till en massa förberedelser som vidtagit bl.a. under Olof Palmes begravning. ringt till vakthavande befälet

Ett annat av tipsen rörde, enligt en den 6 mars 1986 vid säkerhetstjänsten upprättad promemoria, en löjtnant i flygvapnets reserv som veckan

efter mordet till en vid säkerhetstjänsten verksam person

uttryckt sin stora tillfredsställelse, att Olof Palme blev mördad. Den vid säkerhetstjänsten verksamme personen blev illa berörd av händelsen och skickade ett brev om händelsen till chefen för RPS. Promemorian i fråga har enligt sändlista ej tillställts Säpo.

Vid kontroll med Rikspolisstyrelsens allmänna diarium (1/3 PK) och det s.k. interna diariet, arkivet, Rikskriminalpolisens diarier, har handlingen ej kunnat återfinnas. Den finns ej heller diarieförd hos Säpo.

Textförfattarens reflexioner

Uppslaget om den har inte tillställts Palme-utredningen. Inte heller synes uppgifterna ha vidarebefordrats till Säpo i Stockholm. Orsaken härtill är inte känd, men det ligger kanske nära till hands att förmoda att personen (på goda grunder?) bedömts som enbart förvirrad. Detta utesluter emellertid inte att informationen i annat sammanhang kan ha betydelse. Enligt min mening borde informationen ha överlämnats till Palmeutredningen.

När det gäller brevet

omdömeslösa yttranden finns det starka skäl misstänka att Holger Romander betraktat brevet som personligt, rörande olämpliga uppträdande, och att han tog hand om brevet privat. Brevet har uppenbarligen upprättats av en person i egenskap av kamrat till och det kunna uppfattas enbart som ett förtroligt meddelande om olämpliga uppförande.